SLIČNOSTI I RAZLIKE U HRVATSKOJ I TALIJANSKOJ FRAZEOLOGIJI

Biliškov, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:173787

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of Faculty of humanities and social sciences

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

SLIČNOSTI I RAZLIKE U HRVATSKOJ I TALIJANSKOJ FRAZEOLOGIJI

Ivana Biliškov

SPLIT, 2021.

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Leksikologija i onomastika

SLIČNOSTI I RAZLIKE U HRVATSKOJ I TALIJANSKOJ FRAZEOLOGIJI

Studentica: **Mentorica:**

Ivana Biliškov **dr. sc. Katarina Lozić Knezović, izv. prof.**

SPLIT, 2021. godine

Sadržaj

1. Uvod 1
2. Frazeologija i frazemi 2
   2.1. Binarne sastavnice frazema 3
3. Odnos hrvatskih i talijanskih ekvivalenata 5
   3.1. Frazemi s istom pozadinskom slikom 5
   3.2. Frazemi sa sličnom pozadinskom slikom 6
      3.2.1. Kontrastivna analiza hrvatske i talijanske frazeologije sa sastavnicom oko 6
   3.3. Frazemi s različitom pozadinskom slikom 8
4. Frazemi sa sastavnicom boje u hrvatskom i talijanskom jeziku 9
   4.1. Crvena boja 9
   4.2. Plava boja 10
   4.3. Zelena boja 11
   4.4. Žuta boja 12
   4.5. Ružičasta boja 12
5. Tipologija frazeološke podudarnosti 13
6. Frazemi sa somatskom sastavnicu u hrvatskom i talijanskom jeziku 15
7. Zaključak 20
8. Literatura: 21

1. Uvod

Iako je uporaba frazema bliska svakom narodu, frazeologija kao disciplina, koja se dugo vremena smatrala dijelom lingvistike, relativno je mlada znanost. Osnivačem frazeologije smatra se Charles Bally. Međutim, V. V. Vinogradov objavio je u Moskvi 1947. godine svoj pionirski rad o *Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku* dajući temelje modernoj frazeologiji (Kovačević 2012: 3). Frazeologija je znanost koja promatra frazeme. Frazemi se mogu okarakterizirati kao posebna višerječna jezična jedinica koja se sastoji od najmanje dva člana i ima značenje samo kao cjelina. U prvom redu se upotrebljava kako bi se izrazilo mišljenje pojedinca ili kolektiva o nekoj situaciji, nečijem ponašanju ili izgledu. Mogu imati različito podrijetlo. Kada se dva jezika nađu u kontaktu, nezaobilazno je jezično posuđivanje. U slučaju prijenosa frazema između hrvatskog i talijanskog jezika, ono je uglavnom bilo jednosmjerno (iz talijanskog u hrvatski jezik) zbog političke i kulturne situacije te povijesne ostavštine. Maja Opašić u svom članku *Hrvatski i talijanski frazemi: podudarnosti i razlike* (2010: 550) navodi kako današnje područje primorske Hrvatske, u prvom redu Istra i Dalmacija, stoljećima bilo izloženo utjecajima romanskih jezika, te kako preuzimanje prvih leksičkih sveza datira još iz vremena dolaska Slavena na Jadran. Iako je talijanski jezik desetljećima bio službeni u Istri i Dalmaciji (u Dalmaciji je Dalmatinski sabor izglasao hrvatski službenim tek 1883.godine)[1] nije jednostavno prevesti frazeme s jednog na drugi jezik. Kada govorimo o hrvatskim frazemima oni mogu biti iskonski hrvatski i posuđeni iz drugih jezika. Upravo na ovoj drugoj vrsti temeljit će se tema ovog završnog rada. Frazemi koji imaju strano podrijetlo u hrvatski jezik mogu ući kao izravne posuđenice ili kao frazeološki kalk. Frazeološki kalk može biti ili djelomično točan ili doslovno točan. Neki izrazi u jednom jeziku mogu biti različiti u drugom, iako imaju isto značenje.

Ovaj će se završni rad baviti sličnostima i razlikama među frazemima u hrvatskom i talijanskom jeziku. Cilj je naglasiti frazeološko bogatstvo obaju jezika, karakteristike kojima se govornici služe kako bi opisali određenu pojavu, te u kojem omjeru su te karakteristike slične u hrvatskom i talijanskom jeziku. U radu će se prvo predložiti teorijski okvir, definirati frazeologiju kao znanost, njezino područje djelovanja i način tvorbe, te sve to potkrijepiti primjerima iz korpusa hrvatskog i talijanskog jezika.

[1] Dalmatinski sabor. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 15. 7. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13759

2. Frazeologija i frazemi

Kako bi se u jeziku prenijela određena informacija, među riječima moraju postojati spone, odnosno sveze koje ih povezuju. Menac (2007: 9) navodi kako sveze mogu biti slobodne i frazeološke. Dok kod slobodne sveze svaka riječ zadržava svoje značenje, te je na kraju značenje cijele sveze zbroj njezinih pojedinih značenja, kod frazeološke sveze dolazi do gubitka značenja barem jedne od sastavnica unutar sveze. Na taj se način unutar frazeološke sveze stvara novo značenje. Frazeološku svezu Menac još naziva i frazemom, te frazem definira kao osnovnu jedinicu frazeološkog jezičnog sustava. Vajs i Žic Fuchs (1998: 364) frazem definiraju kao „neraščlanjivu semantičko-sintaktičku cjelinu koja je u rečenici zaseban, ali integrativan član rečeničnoga ustroja“. S druge strane Matešić (1995: 84) ističe cjelovitost frazema koja se reproducira u govornom aktu koristeći se pri tome minimalno dvjema punoznačnim riječima. Matešić kao i Menac naglašava semantičku pretvorbu, odnosno gubitak značenja jedne od sastavnica unutar frazeološke sveze. Znanstvena disciplina koja se bavi frazemima, nastala pod okriljem lingvistike naziva se frazeologija. Kovačević (2012: 3) navodi kako se frazeologija najčešće prikazuje kao samostalna disciplina u bliskoj vezi s leksikologijom.

Kada se govori o podrijetlu frazema Menac ih (1978: 219) dijeli na *nacionalne frazeologizme* i *posuđene frazeologizme*. U bazi podjele nalazi se jezik iz kojeg je pojedini frazem nikao. Nacionalni frazeologizmi su nastali unutar jezika u kojem se upotrebljavaju. Menac navodi primjere: *davati kapom i šakom, vedriti i oblačiti, zbogom diko, čekati kao ozebao sunce, udariti u druge diple, čorbine čorbe čorba, bacati drvlje i kamenje, skuhati poparu, ženska glava, na kratko nasađen, trice i kučine, slijep kod očiju, kud puklo da puklo, ni rod ni pomoz bog, na vrbi svirala...* (Menac 1978: 219). S druge strane, frazeologizmi posuđeni iz drugih jezika, jeziku su primaocu više ili manje prilagođeni. Tako su primjerice u hrv. *alfa i omega, franko carina, in memoriam, all right, enfant terrible, bura u čaši vode, začarani krug, nositi svoj križ, pitanje života i smrti, željezna zavjesa* (Menac 1978: 219). Nadalje, Menac (1978: 220) navodi i frazeme koji su nastali uzimanjem citata iz književnih i drugih djela, napisanih na jeziku u kojem se upotrebljavaju, ali mogu biti i prevedeni s drugih jezika: *tko bi gori, eto je doli; o lijepa, o draga, o slatka slobodo; ljudskom srcu uvijek nešto treba; bože mili, kud sam zašo; od sto glasa glasa čuti nije; oro gnijezdo vrh timora vije jer slobode u ravnici nije; boj se onog tko je vik'o bez golema mrijet jada; u dobru je lako dobar biti, na muci se poznaju junaci; a u ruke Mandušića Vuka bit će svaka puška ubojita; biti ili ne biti, ukroćena goropadnica, vitez tužna lika, boriti se s vjetrenjačama, božanska komedija, ružno pače, izgubljeni raj, izgubljene iluzije,*

onkraj dobra i zla, čovjek-zvijer, sluga dvaju gospodara, lula mira, umjetnost radi umjetnosti, mrtve duše, čovjek - to zvuči gordo, daske što život znače; učiti, učiti i učiti (Menac 1978: 220). Može se govoriti i o frazemima koji potječu iz narodne književnosti, u prvom redu usmene predaje. Menac (1978: 220) navodi sljedeće primjere: *ljepota djevojka; čardak ni na nebu ni na zemlji; zidanje Skadra; bože mili, čuda velikoga; ni po babi ni po stričevima; lakat brade, pedalj muža; vila Ravijojla; pola jede, pola Šarcu daje; Ero s onoga svijeta; čiča miča, gotova priča.* Menac (1978: 221) navodi primjere nastale i skraćivanjem poslovica *kad nema mačke / miši kolo vode; vuk dlaku mijenja / ali ćud nikada; ćorava koka / nađe zrno*. Neki frazemi vezani su za određene znanosti ili žargone. Nekada ti frazemi iziđu iz zatvorenog kruga i postanu razumljivi većem broju ljudi i uđu u javnu uporabu: *vaditi drugi korijen; svesti na zajednički nazivnik; igrati sporednu ulogu, stajati iza kulisa, prvi čin, posljednji čin, dići zastor, zastor je pao, niski udarac, u prvoj rundi, u posljednjoj rundi, rezultat nula-nula, baciti u aut, jedan-nula za mene, dobiti žuti karton, dobiti topa, to je za pet, to je drugi padež, carska ocjena, nabiti kolac/as, trta me...* (Menac 1978: 221).

Također, Menac (2007: 14) ističe da frazemi osim svog osnovnog značenja daju i dodatnu informaciju o stavu govornika o određenoj temi. Tako razlikujemo različita konotativna značenja: odobravanje (Menac navodi primjere *čist kao sunce, naše gore list, čuvati kao oči u glavi*), neodobravanje (*imati debelu kožu, plesati kako drugi svira, bez glave i repa*), humor (*drž'se kume zida, glavom i bradom, mlad kao rosa u podne*) te svečani ton (*položiti na oltar domovine, ispratiti na vječno počivalište* (Menac 2007: 14).

2.1. Binarne sastavnice frazema

U prethodnom poglavlju naveli smo kako su frazemi nastali povezivanjem sastavnica frazeološkom svezom. Međutim, Mišetić (2018: 307) izdvaja binarne sastavnice frazema, tzv. binome, definirajući ih kao spoj sastavnica u kojem su sintaktičke vrijednosti glavnih sastavnica jednake, povezane najčešće veznikom *i*. Riječi koje veznik *i* povezuje uglavnom pripadaju istoj gramatičkoj kategoriji (imenice, glagoli, pridjevi). Rijetki su primjeri mješoviti.

Prema Mišetiću (2018: 307), u hrvatskom i talijanskom jeziku primjere pronalazimo među svim vrstama riječi:

- imenice: *anima e corpo – duša i tijelo; moglie e marito – muž i žena; sale e pepe – sol i papar*
- pridjevi: *bianco e nero – crnobijeli; vivo o morto – živ ili mrtav*

- prijedlozi: presto o tardi – *prije ili kasnije*
- glagoli: leggere e scrivere – *čitati i pisati*
- zamjenice: niente e nessuno – *nitko i ništa*.

Mišetić izdvaja i primjere trinoma, tj. spoja triju jednakovrijednih sastavnica, iako su ti primjeri kako u hrvatskom tako i u talijanskom jeziku rijetki: tal. *vita, morte e miracoli;* hrv. *čula, rekla, kazala.* Sastavnice u tim primjerima uglavnom su semantički srodne riječi, a odnos među njima zasnovan je na rimi. Prema Mišetiću (2018: 307), primjeri trinoma rijetko su zastupljeni i u ostalim europskim jezicima. Spoj s četiri jednakovrijedne sastavnice, kvadrinom, Mišetić izostavlja, navodeći kako su oni u većini jezika vrlo rijetki.

Nadalje, Mišetić (2018: 310) u svom članku navodi i opisuje načela optimalnosne teorije prema kojima postoje tri ograničenja: metričko, važnosno i ograničenje prominentnosti slogova. Kada se govori o ograničenju salijentnosti, misli se prvenstveno na ograničenje značaja i važnosti. Prema Mišetiću (2018: 310), salijentno prethodi manje salijentnom i to prema sljedećim semantičkim i pragmatičkim zakonima:

- živo prethodi neživomu (*konj i kola – cavalli e carrozze; čovjek i svemir – uomo e universo*)
- muško prethodi ženskomu *(muž i žena – marito e moglie; mladići i djevojke – ragazzi e ragazze; braća i sestre – fratelli e sorelle)*
- ljudsko prethodi neljudskomu *(ljudi i životinje – uomini e animali)*
- odraslo prethodi neodraslomu *(otac i sin – padre e figlio; majka i kći – madre e figlia; kobila i ždrijebe – cavalla e puledro)*
- važne životinje prethode *nevažnima (pas i mačka – cane e gatto; mačka i miš – gatto e topo)*
- ono što je blizu prethodi onomu što je daleko *(ovo i ono – questo e quello)*
- vremenski prvo prethodi onomu što slijedi *(prije ili kasnije – prima o poi; sada i vazda – adesso e per sempre; pitanje i odgovor – domanda e risposta)*
- nemarkirano prethodi markiranomu (kod antonima) *(plima i oseka – alto e basso mare; život i smrt – vita e morte; dan i noć – giorno e notte)*
- opće prethodi posebnomu *(Zemlja i Mjesec – Terra e Luna; poglavlje i redak – capitolo e verso)*
- hijerarhija prehrane *(kruh i sir – pane e formaggio; cotoletta alla milanese (ili viennese) e patatine fritte – milanski (ili bečki) odrezak i pomfrit)*

– manja količina alkohola prethodi većoj količini *(gin e vermouth – gin i vermouth; stock-cola; vodka-juice).*

Naravno, ova pravila nisu univerzalna i razlikuju se kako zbog kulture u kojoj je binom nastao, osobnim uvjerenjima govornika, tako i zbog ostalih pravila kojima je izložena komunikacija. U frazemu *Gentili signore e signori! – Poštovane dame i gospodo!* može se uočiti izostavljanje pravila salijentnosti gdje muško prethodi ženskom, zbog bontona u diskursu.

Promatrajući binarne sastavnice frazema može se zaključiti kako slične zakonitosti oblikuju binome i u hrvatskom i u talijanskom jeziku. Srodne primjere za načela salijentnosti moguće je pronaći u obama jezicima. Primjeri za trinome vrlo su rijetki dok se kvadrinom, prema Mišetiću i u literaturi spominje iznimno rijetko.

3. Odnos hrvatskih i talijanskih ekvivalenata

Pavletić (2005: 18) ekvivalente u talijanskom jeziku dijeli u tri skupine i to prema pozadinskoj frazemskoj slici koja može biti ista, slična ili različita.

3.1. Frazemi s istom pozadinskom slikom

Opašić (2010: 550) navodi kako postoji mnogo posve podudarnih frazema u hrvatskom i talijanskom jeziku i kako je teško utvrditi koji je jezik bio jezik davalac pri kalkiranju. Jedna teorija je kako je to jezik koji je imao veći kulturni utjecaj. Međutim, to nije potvrđeno i ne može biti pouzdan kriterij za utvrđivanje podrijetla.

Pavletić (2005: 18) navodi sljedeće primjere:

- *ljuta bol – dolore atroce*
- *pasji dani – giorni canicolari*
- *poštena riječ – parole d'onore*
- *prazne riječi – parole vane*
- *pusta nada – speranza vana*
- *na svaki način – ad ogni modo.*

Kod Opašić (2010: 550) pronalazimo:

- *biti na vrhu jezika – essere sulla punta di lingua*

- *baciti što u vjetar – buttare al vento qualcosa*
- *ubijati dosadu – ammazzare la noia*
- *plaćati krvlju – pagare col sangue*
- *sa svom dušom – con tutta l'anima*
- *sanjati otvorenih očiju – sognare a occhi aperti*
- *učiniti kako Bog zapovijeda – fare come Dio comanda.*

3.2. Frazemi sa sličnom pozadinskom slikom

Nadalje, Pavletić (2005: 18) izdvaja frazeme sa sličnom pozadinskom slikom. Sastavnice ovih frazema pripadaju istom semantičkom polju. Međutim, vezane su asocijativnom metodom, primjerice *glava – um* ili *glava – mozak.* Navodi i primjere:

- *razbijati glavu – lambiccarsi il cervello* (u doslovnom prijevodu glasilo bi *razbijati mozak*)
- *bistra glava – mente chiara* (*bistar um*)
- *parati srce – spezzare il cuore* (*slomiti srce*)
- *zarobiti srce – rubare il cuore* (*ukrasti srce*)
- *gola istina – pura verità* (*čista istina*)
- *kovati riječi – coniarcele parole nuove* (*kovati nove riječi*)
- *pod vedrim nebom – cielo scoperto* (*otvoreno nebo*).

Opašić (2010: 550) navodi iduće primjere:

- *koliko ljudi toliko ćudi – quante teste tanti modi di pensare*
- *poklonjenom konju se ne gleda u zube – cavallo donato non si guarda in bocca*
- *zaljubiti se preko ušiju – innamorarsi fin sopra i capelli*
- *imati soli u glavi – avere sale in zucca*
- *šutjeti kao riba – essere muto come un pesce.*

3.2.1. Kontrastivna analiza hrvatske i talijanske frazeologije sa sastavnicom oko

Iako će o somatskim frazemima biti govora u sljedećim poglavljima, upravo frazemi sa sastavnicom *oko* najčešći su primjeri frazema s istom i sličnom pozadinskom slikom. Jordan i Blagoni (2015: 51) navode kako sastavnica *oko* u frazeologiji hrvatskog i talijanskog jezika najčešće dolaze sa značenjem brige za nekoga, odnosno voljenja. Navode i frazem *čuvati kao oči u glavi* koji ima ekvivalent u talijanskom *amare qualcuno quanto la luce degli occhi* (u

doslovnom prijevodu glasio bi *voljeti nekoga kao svjetlost očiju*) te zaključuju kako je ovim dvama frazemima slična pozadinska slika koja upućuje na ljubav i privrženost nekoga nekomu ili nečemu. S druge strane, razlikuju se u samoj sastavnici *oko*. Hrvatski se idiom fokusira na oko kao organ dok se talijanski odnosi na dio oka (očnu jabučicu). Prema tome, talijanski izraz u ovom primjeru pobliže specificira od hrvatskog.

Jordan i Blagoni (2015: 51) naglašavaju kako oči i u hrvatskom i u talijanskom jeziku predstavljaju osjetljiv i dragocjen organ. Međutim, u obama jezicima mogu se pronaći izrazi koji potvrđuju povredu ovog organa i prema tome imaju negativnu konotaciju. U talijanskom jeziku mogu se pronaći izrazi kao *essere un pugno in un occhio* ili *essere come il fumo negli occhi* kojima u hrvatskom odgovaraju *izrazi bacati prašinu u oči* i *gurnuti prst u oko.* Međutim, nijanse u značenju ovih izraza nisu u potpunosti iste u obama jezicima. Blagoni i Jordan (2015: 51) to nadalje potvrđuju time što se talijanski izraz *essere un pugno in un occhio* može koristiti u kontekstu kada se pojedinac obraća nekome tko mu dosađuje, dok u hrvatskom jeziku izraz kao *bacati prašinu u oči* označava laž, navođenje nekoga na krivi trag.

U navedenom članku postoje izrazi sa sastavnicom *oko* koji se upotrebljavaju za izražavanje uočavanja ili privlačenja pozornosti. Ovo stanje je u talijanskom izrečeno idiomima kao *cadere, capitare sotto gli occhi, correre agli occhi, dare nell' occhi.* U hrvatskom isto ili približno značenje imaju *upasti u oči, zapeti za oko*. Glavna razlika u ovim izrazima je prijedlog. Iako oba jezika koriste glagol pasti u hrvatskom je to pasti *u* oko, dok se u talijanskom koristi *sotto* odnosno pasti *ispod* očiju, u doslovnom prijevodu. Prema navedenom u članku može se zaključiti da je hrvatski izraz izravniji od onog u talijanskom. Jordan i Blagoni (2015: 52) govore i o izrazima koji označavaju uočavanje ili privlačenje pozornosti u kojima sastavnica *oko* ne mora uvijek biti pasivna. Navode poznati primjer *buttare l'occhio su qualcosa* kojem odgovara hrvatski ekvivalent *baciti oko na koga, što.* Izrazi privlačenja pozornosti mogu biti i detaljnije označeni tako da se odnose na kontroliranje. U talijanskom jeziku se koriste izrazi kao što su *tenere, avere sott'occhio, non perdere d'occhi,* odnosno u hrvatskom *držati na oku, ne skidati očiju s koga.*

Jordan i Blagoni (2015: 53) navode kako se želje za nečim ili nekim mogu izricati frazemima sa sastavnicom *oko* i u jednom i u drugom jeziku. Mogu se izdvojiti idiomi *divorare con gli occhi* odnosno na hrvatskom *gutati očima.* Također, sastavnica *oko* može biti uklopljena u izraze kojima se izriče sud, shvaćanje, razumijevanje ili opažanje. Primjerice, izraz *colpo d'occhio* odnosi se na brzo shvaćanje koji u hrvatskom ima svoj ekvivalent u izrazu *sinuti pred*

očima. Sud se u talijanskom jeziku može izreći idiomom *guardare con occhio critico,* a na sličan način i u hrvatskom*: gledati drugim očima.*

Jordan i Blagoni (2015: 54) nadalje zaključuju da je u talijanskom jeziku frazemima sa sastavnicom *oko* moguće izreći različita duševna stanja kao primjerice *leggere negli occhi la bugia, la paura, la colpa*. U hrvatskom bi idiom doslovno preveli kao *čitati u nečijim očima laž, strah ili krivnju*. Nadalje, frazem *schizzare fiamme dagli occhi* i *avere il errore negli occhi* koristi se u trenucima ekstremne ljutnje, odnosno straha. U hrvatskom jeziku slično značenje imaju frazemi *pasti mrak na oči* i *iskopati oči (cavare gli occhi*).

Hrvatski jezik često koristi idiom *ošinuti nekoga očima* koji označava oštar i ozbiljan stav prema nekomu. Također frazem *ne trepnuti okom* koji označava ravnodušnost, ima svoj ekvivalent u talijanskom jeziku, ali ne sadrži sastavnicu *oko*: *non/senza batter ciglio* (*bez treptaja).*

Jordan i Blagoni (2015: 57) također navode zanimljiv primjer talijansko-hrvatskih frazema: *il chiudere gli occhi – ubiti oko.* Hrvatski frazem *ubiti oko* ima značenje zaspati, *dok chiudere gli* occhi ima i dodatno značenje umrijeti. Može se zaključiti kako su idiomi u hrvatskom jeziku izravniji i manje suptilni od onih u talijanskom jeziku.

3.3. Frazemi s različitom pozadinskom slikom

Neki od odgovarajućih frazema u hrvatskom i talijanskom jeziku nemaju nijednu ekvivalentnu sastavnicu. Frazemska je slika time u potpunosti različita, ali im je frazeološko značenje srodno (Pavletić 2015: 19). Pavletić navodi i neke primjere:

- *obećati zlatne kule – promettere i mari e monti* (*obećati mora i planine*)
- *tjerati mak na konac – tirar troppo la corda* (*previše zategnuti uže*)
- *glup kao guska – un pezzo d'asino* (*veliki magarac*)
- *pokvariti račune – mandar in fumo* (*poslati u dim*).

Opašić (2010: 553) nudi iduće primjere:

- *pala je komu sjekira u med – è caduto caccio sui maccheroni a qualcuno (nekome je pao sir po makaronima)*
- *zarezati u vlastito meso – sputare nel piatto in cui si mangia (pljuvati u tanjur iz kojeg se jede)*
- *slijepi putnik – passegiero clandestino (skrovit putnik)*

- *isisati iz prsta – inventare qualcosa di sana pianta (izvlačenje čega iz zdrave biljke)*
- *pomrsiti konce komu – gustare i disegni a qualcuno (pokvariti crtež komu).*

Iako velik broj frazema u hrvatskom i talijanskom jeziku imaju istu ili sličnu pozadinsku sliku, frazemi su prvenstveno odraz načina života, kulture, iskustva i navika određenog naroda (Opašić 2010: 553).

4. Frazemi sa sastavnicom boje u hrvatskom i talijanskom jeziku

Frazemi kojima je glavna sastavnica boja česti su u hrvatskom i talijanskom jeziku. U ovom poglavlju bit će prikazani frazemi koji sadrže crvenu, plavu, zelenu, žutu i ružičastu boju. Navedene boje obradile su Opašić i Spicijarić 2010. Sastavnica boje u obama jezicima povezuje se osim sa simboličkim značenjima (mogu predstavljati strane svijeta, božanstva, dijelove tijela) i s vizualnim efektima. Boja može upozoriti na opasnost, ali mogu asocirati i na različite emocije. Korištenje određenih boja u pojedinim situacijama pojedinca svrstava u društveno-kulturološki okvir, odnosno daje im identitet. U hrvatski jezik riječ *boja* došla je iz turskoga gdje označava 'ukras', odnosno 'krasiti koga ili što', dok je u talijanski jezik sinonim za boju *colore* došao od latinskog izraza *colorem* što znači 'kriti'. Dakle, dok je u hrvatskom jeziku boja nešto što krasi, u talijanskom jeziku njezino glavno obilježje je da prekriva (Opašić – Spicijarić 2010: 122). Na tom tragu sastavljeni su i frazemi koji obilježavaju jezike.

4.1. Crvena boja

Opašić i Spicijarić (2010: 123) u prvu skupinu frazema ubrajaju frazeme u kojima crvena boja označava važnu vizualnu sastavnicu i označava uvaženost. U hrvatskom su takvi frazemi primjerice *prostirati crveni tepih* (dočekati nekoga kao važnu osobu), u talijanskom *aver il cinturino rosso (imati crveni trakic*u), odnosno biti privilegiran. Navode i kako je frazeme označene crvenom bojom moguće pronaći i u sportu. Poznati su termini kao *dati crveni karton – il cartellino rosso.* Dok se u hrvatskom ovaj izraz može pronaći i u žargonskom svakodnevnom govoru, u talijanskom se on koristi isključivo u okviru sporta. Kada se želi reći da je netko zdrav, hrvatski jezik upotrebljava frazem *crven kao jabuka,* dok u talijanskom jeziku postoji izraz *essere bianco e rosso.* Autorice ističu da crvena boja ne mora biti samo odraz

zdravlja, već i ljutnje, bijesa. Tada jezik koristi izraz *crven kao paprika* koji je identičan i u talijanskom: *rosso come un peperone.* Zbog pretjerana izlaganja suncu može se *pocrveniti kao rak,* odnosno *rosso come un gambero. Crven kao rak* se može biti i zbog stida. U tom slučaju talijanski jezik poznaje i izraz *rosso come una ciliegia,* kao i *rosso come un pomodoro,* tj. crven kao paradajz (koristi se i u hrvatskom).

Opašić i Spicijarić (2010: 124) navode i kako u talijanskom jeziku postoje frazemi sa sastavnicom koja uključuje crvenu boju, a nemaju ekvivalenta u hrvatskom, odnosno karakteristični su samo za talijanski. To su npr. *vedere tutto rosso* (upotrebljava se kada je netko vrlo ljut, hr. *vidjeti sve crveno*), *essere la primula rossa* (opisuje osobu do koje je teško doći, hr. *biti kao crveni jaglac*), *la carta non diventa rossa* (hr. *papir ne može pocrvenjeti,* u značenju 'sve je moguće podnijeti', hr. *papir sve trpi*), *tutto roso non è cileglia* (izraz koji se koristi kada se želi reći da nije sve kako se čini, za koji u hrvatskom jeziku nalazimo ekvivalent s različitom pozadinskom slikom *jedna lasta ne čini proljeće.* Također, poznati talijanski frazem je *essere/andare/chiudere in rosso* u značenju 'ući u minus', koji potvrđuje činjenicu da se crvena boja koristi i u frazemima koji opisuju materijalno stanje. Opašić i Spicijarić (2010: 125) navode kako ovaj frazem nema ekvivalent u hrvatskom jeziku. Međutim, u hrvatskome je jeziku poznat idiom *ići u crveno / ući u crveno* također značenja 'ići/ući u minus'.

4.2. Plava boja

Opašić i Spicijarić (2010: 125) navode kako se plava boja i u talijanskom i u hrvatskom jeziku povezuje sa aristokratskim podrijetlom pa imamo frazeme kao *čovjek plave krvi,* odnosno *avere il sangue blu i essere di sangue blu.* Isto pronalazimo i u *Hrvatsko-talijanskom frazeološkom rječniku* (1995: 44) (*Plava krv – avere il sangue blu / essere di sangue nobile*). Opašić i Spicijarić nadalje navode i primjer *plava koverta,* gdje plava boja ima vizualni karakter jer se novac za mito stavljao najčešće u jednostavne plave koverte. Rasprostranjen je samo na području bivše Jugoslavije i njegov je ekvivalent nemoguće pronaći u talijanskom jeziku. Međutim, u talijanskom se javlja izraz *prendersi una fifa blu,* tj. *plavi strah* koji se koristi u slučajevima kada se netko jako uplaši. Ovaj frazem ne postoji u hrvatskom jeziku. Također, u talijanskom jeziku je poznat izraz *principe azzurro* koji označava idealnog ljubavnog partnera, ali imaginarnog, nedostižnog.

Nadalje, Opašić i Spicijarić (2010: 127) navode da u usporedbama unutar frazema i hrvatski i talijanski jezik poznaju usporedbe s nebom i morem: *plav kao nebo – blu come il cielo, plav*

kao more – blu (azzurro) come il mare. U hrvatskom jeziku se nečija boja lica može usporediti sa šljivom: *plav/modar kao šljiva*, a poznat je i izraz *pomodriti od hladoće*.

4.3. Zelena boja

Prema Opašić i Spicijarić (2010: 128), za razliku od frazema kojima su glavne sastavnice crvena i plava boja, ekvivalenti u hrvatskom i talijanskom jeziku kojima je sastavnica zelena boja manje su česti. Navode (2010: 128) iduće primjere: frazem *doći na zelenu granu* sa značenjem 'snaći se, obogatiti se, oporaviti se', ne poznaje ekvivalent u talijanskom, potom *rješavati/vijećati za zelenim stolom*, frazem motiviran zelenom bojom platna kojima se na ovim prostorima prekrivaju stolovi za kojima se raspravlja. U hrvatskom jeziku zelena boja je boja neiskustva, pa jezik poznaje i izraz *biti zelen* (biti mlad i neiskusan). U talijanskom jeziku postoje izrazi *età/l'età verde, anni verdi, essere nel verde degli anni* koji također označavaju mladost. Isto tako postoji i izraz *vecchiezza/vecchiaia verde* koji označava stariju osobu koja nije izgubila snagu. Opašić i Spicijarić ističu kako srodan izraz nije pronađen u hrvatskom. Zeleno svjetlo u prometu motivacija je frazema *dati/davati zeleno svjetlo i dobiti/dobivati zeleno svjetlo* koji se upotrebljavaju kada je nešto dopušteno i ima slobodan prolaz.

Kada govore o frazemima koji imaju istu pozadinsku sliku u hrvatskom i talijanskom jeziku Opašić i Spicijarić daju primjere kao što su izrazi *pozelenjeti od ljutnje/zavisti/straha, biti zelen od zavisti* ili *essere/diventare/farsi verde per la rabbia / l'invidia / la paura.* Motivirani su bojom žući od koje često obole oni koji su uzrujani, a koja je žutozelene boje. Ovim primjerima srodan je i talijanski frazem *ridere verde,* a odnosi se na osobu koja iako se smije, nije iskrena. Osim navedenoga, u talijanskome jeziku postoje i frazem*i fare diventare qualcuno verde dall'invidia* i *avere la faccia verde.* U ovom slučaju zelena boja ima vizualnu ulogu. Također, autorice navode kako poznati izraz koji se upotrebljava kada se želi izreći negodovanje zbog nečijeg nezadovoljstva i zavisti *trava kod susjeda je uvijek zelenija* ima identičnu pozadinsku sliku i u talijanskom jeziku: *l'erba del vicino è sempre più verde.* Kada se nešto želi usporediti sa zelenom bojom upotrebljavaju se izrazi *biti zelen kao zelena trava*, odnosno u talijanskom *essere verde come un ramarro.*

Prema Opašić i Spicijarić, ostali frazemi u talijanskom jeziku kojima je sastavnica zelena boja su *essere al verde (biti u zelenom)* značenje mu je *biti na kraju s novcem, biti švorc*. Za osobu koja je škrta, talijanski jezik poznaje izraz *essere largo come le pine verdi*, odnosno u doslovnom prijevodu *biti darežljiv kao zeleni češeri*. Kada se želi reći da je netko doveden u

neugodnu situaciju, talijanski jezik koristi izraz *fare vedere i sorci verdi*. Zelena boja u talijanskom jeziku često simbolizira nadu (*la speranza è sempreverde*).

4.4. Žuta boja

Treća boja koju Opašić i Spicijarić (2010: 131) ističu je žuta boja koja u hrvatskom jeziku, isto kao i zelena, označava mladost i neiskustvo. To potvrđuje frazem *biti žut oko kljuna, biti žutokljunac*. Ekvivalent ne postoji u talijanskom jeziku. Autorice navode kako je frazem *dobiti/dati žuti karton* motiviran sportskim borilištima. U talijanskom jeziku koristi se izraz *cartellino giallo.* Međutim, on se, kao i *crveni karton – cartellino rosso* koristi isključivo u sportskom kontekstu, dok u hrvatskom može označavati upozorenje. Kada se želi opisati nekakva žustra situacija u hrvatskom jeziku, upotrebljava se frazem *klati se kao žuti mravi* (žuti mravi su vrsta ratobornih mrava) (Opašić – Spicijarić 2010: 131).

Kada se govori o usporedbama, i hrvatski i talijanski jezik žutu boju uspoređuju sa zlatom i limunom: *žut kao limun – giallo come un limone, žut kao cekin – giallo come l'oro di zecchino.* Nadalje, frazem *žuti tisak* odnosno *stampa gialla* odnosi se u obama jezicima na novine o poznatim osobama, iako u talijanskom jeziku idiom *romanzo/dramma/libro/film giallo* označava knjigu ili film kriminalističkog karaktera. Naziv je motiviran žutom bojom korica kriminalističkog romana. U hrvatskom jeziku ne postoji ekvivalent ovom izrazu. Uz izraze *diventare rosso di rabbia* i *diventare verde di paura* u talijanskom se koristi i izraz *essere giallo di paura* i *diventare giallo della rabbia* (*požutjeti od straha / požutjeti od ljutnje*). Kada se želi naglasiti da je nešto rijetko, u talijanskom jeziku može se iskoristiti izraz *raro come i cani gialli* (Opašić – Spicijarić 2010: 132).

4.5. Ružičasta boja

Posljednja boja koju Opašić i Spicijarić navode u svom radu je ružičasta boja koja i u talijanskom i u hrvatskom predstavlja nešto imaginarno, naivno i najčešće nestvarno. Frazem *gledati nešto kroz ružičaste naočale* označava vidjeti samo pozitivne stvari. U talijanskom jeziku pronalazimo izraz *vedere tutto rosa / color di rosa* koji za razliku od hrvatskog izraza ne koristi sastavnicu naočale te je samim time izravniji. Također, izraz *prikazivati u ružičastoj boji / ružičastom svjetlu* upotrebljava se kada se želi nešto prikazati u najboljem mogućem svjetlu. Talijanski jezik nema ekvivalent ovom izrazu (Opašić–Spicijarić 2010: 133).

Ružičasta boja je simbolično ženska boja. Sukladno tome, u Italiji frazemi *letteratura/genere/romanzo rosa* i *stampa rosa* označavaju tisak namijenjen ženama, odnosno ljubavne romane koje su za razliku od kriminalističkih romana (*romanzi gialli*) većinom namijenjeni ženama (Opašić – Spicijarić 2010: 133).

Frazemi sa sastavnicom boje i u hrvatskom i u talijanskom jeziku uglavnom imaju istu ili sličnu pozadinsku sliku. Podudaranja su posebno česta u frazemima koji sadržavaju crvenu i plavu boju, dok je značenje frazema sa žutom i ružičastom bojom ipak različito.

5. Tipologija frazeološke podudarnosti

Jerolimov (2001: 89) navodi kako je pri usporedbi frazema bitno odrediti polazišni jezik i ciljani jezik. U ovom slučaju, osvrćući se na dane primjere polazišni jezik bit će talijanski jezik dok će ciljani jezik biti hrvatski. S obzirom na tipologiju ekvivalenata u ciljanome jeziku, slijedi podjela frazema na:

- Suodnos ekvivalenata jedan naprama jedan, odnosno jedan frazem u polazišnom jeziku odgovara jednom frazemu u ciljanom jeziku.
- Suodnos ekvivalenata jedan naprama dva, odnosno jedan frazem u polazišnom jeziku odgovara dvama u ciljanom jeziku.
- Suodnos ekvivalenata jedan naprama tri, odnosno jedan frazem u polazišnom jeziku odgovara trima u ciljanom jeziku.
- Suodnos ekvivalenata jedan naprama četiri, odnosno jedan frazem u polazišnom jeziku odgovara četirima u ciljanom jeziku.

Kako su frazemi sa sastavnicom *oko* navedeni ranije, zbog njihove iste ili slične pozadinske slike, na frazemima sa sastavnicom *bocca* ('usta') bit će prikazan odnos ekvivalenata hrvatskog i talijanskog jezika.

Ekvivalenti u ciljanom jeziku mogu biti formalno i sadržajno identični frazeološki izraz, sadržajno identičan i formalno različit funkcionalan frazeološki ekvivalent, jedna riječ ili opisna parafraza (Jerolimov 2001: 90).

Primjerice, talijanski frazem *tappare la bocca a qualcuno* u hrvatskom jeziku prevodimo kao *začepiti usta komu*. Prema tome, on je formalno i sadržajno identičan frazeološki ekvivalent. S druge strane, frazem *mettere bocca in qcs.* ima ekvivalent u hrvatskom: *zabadati nos u što.*

Zbog razlike *bocca* ('usta') : *nos*, ovaj frazem nije formalno i sadržajni identičan frazeološki ekvivalent, već sadržajno identičan i formalno različit funkcionalan frazeološki ekvivalent. Nadalje, talijanski frazemi mogu biti prevedeni kao samo jedna riječ: *a bocca aperta – začuđeno* i kao opisna parafraza: largo *a bocca e stretto di mano – koji mnogo obećava, a malo daje*. Svi ovi frazemi pripadaju prvom tipološkom razredu – ekvivalencija jedan prema jedan (Jerolimov 2001: 251).

Ostali primjeri koje Jerolimov (2001: 257–259) nudi su:

- *avere in bocca il miele e in cuore il fiele – na jeziku med, a na srcu jed*
- *beve un bicchiere di vino per rifarsi la bocca – popio je čašu vina da si popravi okus*
- *bocca da fuoco – top*
- *bocca dello stomaco – gornji otvor želuca*
- *avare di bocca un segreto – izmamiti tajnu*
- *dire qcs. per bocca di qcn. – poručiti nešto po nekome*
- *far tanto di bocca – zinuti od čuda*
- *fare la bocca acerba – pružiti kiselo lice*
- *la notizia corse di bocca in bocca – vijest se raširi od usta di usta*
- *levar la parola di bocca – oteti riječ iz usta*
- *parole riempiono la bocca – zvučne riječi*
- *pendere dalla bocca di qcn. – pažljivo slušati koga*
- *rimanere a bocca asciutta – ostati praznih ruku*
- *togliersi di bocca – otkidati od svojih usta*
- *troncare a qcn. la parola in bocca – upasti kome u riječ*
- *a bocca aperta – začuđeno*
- *non ha aperto bocca – nije ni zinuo*
- *sciacquarsi la bocca sul conto di qcn. – ogovarati koga*
- *tappare la bocca a qcn. – začepiti komu usta.*

Kada se govori o odnosu ekvivalenata jedan naprama dva, kada jedan frazem u polazišnom jeziku (u ovom slučaju talijanskom) odgovara dvama ekvivalentima u ciljanom jeziku (hrvatskom), uglavnom je riječ o ekvivalentima koji su sadržajno identični i formalno različiti funkcionalan frazeološki ekvivalenti. To potvrđuju idući primjeri. Frazem *mi viene l'acquolina in bocca* u hrvatskom ima ekvivalente u frazemima *rastu mi zazubice* i *cijede mi se sline*. Osim formalno različitih, ali sadržajno identičnih frazema ekvivalenti mogu biti i opisne parafraze i

samo jedna riječ. Frazem *Acqua in bocca!* može se prevesti i kao *jezik za zube* i *šuti.* Također, *mettere qcs. in bocca* u hrvatskom ima ekvivalente u idiomima *sugerirati* i *došaptati*, a *tenere qcn. a bocca dolce* u hrvatskom prevodimo opisnom parafrazom *zadržavati nekoga lijepim riječima* ili jednom riječju *laskati* (Jerolimov 2001: 253).

Ostali primjeri koje Jerolimov (2001: 257–259) nudi su:

- *a mezza bocca – jedva/nerazgovjetno*
- *aprir bocca – zinuti/pisnuti*
- *bocca melliflua – medena usta / slatkorjeko čeljade*
- *chiudere la bocca a qcn. – začepiti usta kome / ušutkati koga*
- *in bocca al lupo! – sretno / s dobrom srećom*
- *mi scappò di bocca una parola – izmakla mi se riječ / izlanuo sam se*
- *rimanere a bocca asciutta – ostati praznih ruku / ostati neobavljena posla*
- *storcere la bocca – kriviti usta / namrgoditi se.*

Iako su ti primjeri rijetki, među jezicima se mogu pronaći ekvivalenti koji su u omjeru jedan naprama tri i jedan naprama četiri, odnosno jedan frazem u talijanskom jeziku odgovara trima/četirima idiomima u hrvatskom jeziku. Primjeri u kojima jedan frazem u polaznom jeziku odgovara trima u ciljanom su *restar a bocca aperta,* koji se prevodi u sva tri slučaja izrazima: *začuditi se/ zapanjiti se/ zgranuti se.* Frazem *rimase a bocca aperta* ima ekvivalente u izrazima: *zgranuti se* i *zaprepastiti se,* a može se upotrijebiti i sadržajno identičan, formalno različit funkcionalan frazeološki ekvivalent: *zagledati se kao tele u šarena vrata* (Jerolimov 2001: 255).

6. Frazemi sa somatskom sastavnicu u hrvatskom i talijanskom jeziku

Frazemi sa somatskom sastavnicom izdvajaju se kao vrlo česti i u hrvatskom i u talijanskom jeziku. Riječ je o frazemima čija je jedna sastavnica naziv za dio čovjekova tijela (Jerolimov 2001:89). Prema Kovačević (2012: 16), somatski frazemi, kao sastavnicu, osim dijela ljudskog tijela, mogu imati i dio životinjskog tijela. Osim toga, moguće je među somatske frazeme uvrstiti i one koji za svoje sastavnice imaju dušu ili um. Dijelovi ljudskog tijela upotrebljavaju se zajedno sa svojim tradicionalnim funkcijama. Primjerice, srce je organ života, ali se često doživljava i kao središte emocija. Jerolimov (2001: 89) ih prema tome dijeli na više vrsta ekvivalenata:

- Frazeološki izraz sa istim somatizmom (koji se ponovno može podijeliti na frazeme koji imaju isti frazeološki izraz i na one koji imaju različit frazeološki izraz).

- Od frazemi koji imaju isti frazeološki izraz Jerolimov (2001: 92) izdvaja:

- *menare per il naso – vući za nos*
- *battersi la fronte – lupati se po čelu*
- *a capo chino – pognute glave*
- *a quattr'occhi – u četiri oka*
- *levarsi anche il pane/il boccone di bocca – staviti kome brnjicu/lokot na usta*
- *restare/rimanere a bocca aperta – brusiti/oštriti zube*
- *guardare di buon occhio / guardare di mal occhio – gledati dobrim okom / gledati krivim okom*
- *rialzare la testa / chinare la testa – dignuti glavu pognuti glavu*
- *aprire gli occhi / chiudere gli occhi – otvoriti oči / sklopiti oči*
- *aprire bocca / non aprire bocca – otvoriti usta / ne otvarati usta*
- *tagliere le parole di bocca – uzeti kome riječ iz usta.*

- Frazemi koji imaju različit frazeološki izraz (Jerolimov 2001: 92):

- *avere qualcuno come il fumo agli occhi (imati nekoga kao dim u očima) – biti komu trn u oku*
- *avere la testa piena di segatura (imati glavu punu piljevine) – imati slamu u glavi*
- *tenere la lingua a frena (držati jezik na kočnici) – držati jezik za zubima*
- *Acqua in bocca! Lingua in bocca! (Voda u ustima! / Jezik u ustima!) – Jezik za zube!*
- *allungare le orecchie (produžiti uši) – naćuliti uši*
- *da capo a piedi – od glave do pete.*

- Od frazeoloških izraza s drugim somatizmom (koji mogu biti podijeljeni u više skupina ovisno o tome na što se odnosi ključna riječ u frazemu: čovjeka, životinju biljku, neživo materijalno, neživo nematerijalno ili religijski pojam) Jerolimov (2001: 93) navodi iduće primjere:

- baffo : nos – *arricciare i baffi – zafrknuti nosom*
- baffo : brada – *aver preso il turco per i baffi – primiti Boga za bradu*

- barba : jezik – *far la barba e il contropelo – brusiti jezik*
- bocca : peta – *avere il cuore in bocca – imati srce u peti*
- cervello : glava – *dare al cervello – udariti u glavu*
- ciglio : oko – *in un batter di ciglio – u tren oka*
- dente : kosa – *prendersi per i denti – počupati se za kosu*
- lingua : grlo – *bagnarsi lingua – smočiti grlo*
- occhio : uho – *essere pieno fino agli occhi – najesti se do ušiju*
- testa : ruka – *far di propria testa – raditi na svoju ruku*
- viso : nos – *fare il viso lungo – objesiti nos.*

- Somatizmi u kojima ključna riječ označava čovjeka (u hrvatskom jeziku)

Ne postoji mnogo ovakvih frazema. Može se izdvojiti*: testa di turco – dežurna budala* (Jerolimov 2001: 93).

- Somatizmi u kojima ključna riječ označava životinju (u hrvatskom jeziku):
- barba : udav – *essere una barba – biti udav*
- barba : stjenica – *far venire la barba – biti dosadan kao stjenica*
- barba : uš – *far venire una barba così – biti dosadan kao uš*
- barba : pas – *prender San Pietro per la barba – lagati kao pas*
- capello : ris – *avere un diavolo per capello – biti bijesan kao ris*
- naso : bakalar – *affilare un naso – osušiti se kao bakalar*
- occhi : prasac – *schizzare il grasso dagli occhi – biti debeo kao prasac*
- orecchi : magarac – *avere gli orecchi lungi – biti glup kao magarac*
- testa : ovca/koza – *aver battuto la testa da piccino – nemati sve ovce/koze na broju*
- denti : kljun – *mettere sotto i denti – ubaciti u kljun*
- orrechie : rep – *abbassare le orecchie – podviti rep* (Jerolimov 2001: 94).

- Somatizmi u kojima ključna riječ označava biljku (u hrvatskom jeziku)
- lingua : bocca – *parlare solo perché si ha la lingua in bocca – mlatiti praznu slamu*
- capelli : paprika – *arrossire fino alla radice dei capelli – pocrveniti kao paprika*
- occhio : gljiva – *crescere a vista d'occhio – rasti kao gljiva* (Jerolimov 2001: 94).

- Somatizmi u kojima ključna riječ označava neživo materijalno (u hrvatskom jeziku):

- barba : rub – *far venire la barba al palo – živjeti na rubu*
- bocca : kaiš – *stringere la bocca al sacchetto – stegnuti kaiš*
- bocca : čaša – *restare a bocca amara – popiti gorku čašu*
- denti : mlijeko – *avere ancora i denti di latte – smrdjeti na majčino mlijeko*
- fronte : veslo – *non averci scritto in fronte sale e tabacchi – nije netko veslo sisao*
- testa : košuljica – *esser nato con un fiocchetto in testa – rodoti se u košuljici* (Jerolimov 2001: 94).

- Somatizmi u kojima ključna riječ označava neživo nematerijalno (u hrvatskom jeziku):

- bocca : pamet – *empirsi la bocca – umišlja netko da je popio svu pamet svijeta*
- bocca/mano : riječ – *essere di bocca larga e mano stretta – biti jak na riječima*
- capelli : let – *afferrare qualcosa per i capelli – uhvatiti što u letu*
- bocca : čudo – *far tanto di bocca – zinuti od čuda*
- capo : bukvica – *fare una lavata di capo – očitati bukvicu*
- cervello : vjetar – *portare il cervello all'ammasso – okretati se prema vjetru*
- testa : grom – *prendere una tegola in testa – doći kao grom iz vedra neba*
- fronte : sreća – *baciare in fronte – sreća se komu osmjehnula*
- occhio : vid – *perdere l'occhio – izgubiti iz vida*
- testa : kraj – *uscirne con la testa rotta – izvući kraći kraj*
- viso : sudbina – *far buon viso a cattivo gioco – pomiriti se sa sudbinom* (Jerolimov 2001: 95).

- Somatizmi u kojima ključna riječ označava religijski pojam (u hrvatskom jeziku):

- occhio : Bog – *fare un occhio nero a qualcuno – ubiti Boga u kome / al tempo che soffiavano il naso con due mattoni – kad je Bog po zemlji hodao*
- viso : anđeo – *avere un viso di Madonna – praviti se anđeo* (Jerolimov 2001: 95).

- Nefrazeološki ekvivalenti u hrvatskom jeziku

Nekada nije moguće prenijeti frazem iz jednog jezika u drugi u srodnom obliku. Primjerice, frazemi t*enere a bocca dolce* iz talijanskog se jezika u hrvatski prenosi kao jednorječni izraz. Jednorječni su oblici uglavnom glagoli (mogu se pojaviti i dvorječni izrazi u obliku čestica + prilog) ili opisne parafraze (Jerolimov 2001: 95).

Jerolimov (2001: 96) navodi neke nefrazeološke izraze:

- *tenere a bocca dolce – laskati*
- *avere il naso lungo come Pinocchio – lagati*
- *tirare le orecchie al diavolo – kartati se*
- *tener testa – ne popustiti*
- *a ogni battito di ciglia – vrlo često*
- *a fior di labbra – vrlo tiho, jedva čujno.*

kao i opisne parafraze (Jerolimov 2001: 96):

- *avere baffi a manubrio – imati brkove poput oblika upravljača na starim biciklima*
- *avere baffi alla sparviero – imati brkove kao krila jastreba i letu*
- *fare a lingua in bocca – biti s kim u dobrim odnosima, čak i ako se pokaže protivnikom*
- *sporco come l'orecchio d'un confessore – uho koje je svašta čulo* (Jerolimov 2001: 96).

Valja naglasiti kako su frazemi u bilo kojem jeziku kulturološki obilježeni i kako nije jednostavno pronaći ekvivalent koji će prenijeti potpunu informaciju u drugi jezik.

Kada se govori o frazemima sa somatskom sastavnicom, može se uočiti da značajan broj frazema ima istu ili sličnu pozadinsku sliku. Tomu je razlog uloga i funkcija koju određeni organi imaju među govornicima hrvatskog i talijanskog jezika.

7. Zaključak

Iz analiziranih primjera u radu možemo zaključiti kako su sličnosti između hrvatske i talijanske frazeologije velike. Tomu u prilog ide višestoljetni kontakt jezika, posebno na području Istre i Dalmacije. Frazem je univerzalna sintaktičko-semantička cjelina koja je neraskidiva unutar diskursa. Međutim, frazem je prije svega odlika kulture, navika i običaja određenog naroda. U određenim segmentima, te se odlike podudaraju pa nalazimo iste i slične pozadinske slike. Takvi hrvatski i talijanski ekvivalenti koji imaju sličnu ili istu pozadinsku sliku brojni su, prvenstveno ako se osvrnemo na pozadinske slike koje uključuju dio tijela ili simboliku boja. Frazemima koji sadrže sastavnicu boje i u hrvatskoj i u talijanskoj frazeologiji zajedničke su određene simbolike boja. Tako primjerice crvena boja simbolizira opasnost, ali i nelagodu, plava simbolizira aristokraciju i hladnoću, dok zelena i žuta simboliziraju mladost i neiskustvo. Također, osim simboličkog aspekta, velik broj ovih frazema zasnovan je na vizualnom aspektu. Kada govorimo o sličnostima među somatskim sastavnicama, evidentno je podudaranje u pozadinskim slikama sa sastavnicom *oko*. To se može objasniti ulogom koju ovaj organ ima u kulturi ovih dvaju naroda. Oko i u hrvatskom i u talijanskom jeziku predstavlja dragocjeni organ te se često povezuje s osjećajima voljenja i privrženosti. Međutim, postoje brojni somatski frazemi u kojima je jedan dio tijela u polaznom jeziku (u ovom radu talijanskom) zamijenjen u ciljanom jeziku nekim drugim organom ili životinjom. Razlog tomu su kultura i povijest određenog naroda koje imaju utjecaj na sam jezik, pa tako i na stvaranje frazema.

Prema navedenim podacima može se zaključiti kako hrvatski i talijanski jezik, iako pripadaju različitim jezičnim porodicama (romanskoj i slavenskoj) imaju mnogo frazeoloških sličnosti. Teško je sa sigurnošću utvrditi koji je od navedenih jezika bio jezik davalac pri kalkiranju. Prema Opašić, teorije koje navode kako je to jezik koji ima jači i veći kulturološki utjecaj nedostatne su i ne mogu biti pouzdan kriterij za utvrđivanje podrijetla.

8. Literatura**:**

1. Deanović, M.; Jernej, J. 1994. *Hrvatsko-talijanski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Deanović, M.; Jernej, J. 1994. *Talijansko-hrvatsko rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Forko, J. 2009. Prevođenje frazema – Sizifov posao. *Hrvatistika: studentski jezikoslovni časopis*, 3, 3, 93–98.
4. Jordan, K.; R. Blagoni 2015. Contrastive Croatian – Italian phraseology with the somatism eye: cultural implications. *Tabula: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli*, 13/2, 51–60.
5. Jerolimov, I. 2001. Analiza frazema sa somatizmom bocca u talijansko-hrvatskom dvojezičnom rječniku. *Suvremena lingvistika*, 51–2, 1–2, 247–261.
6. Jerolimov, I. 2001. Frazemi sa somatskom sastavnicom na primjeru talijansko-hrvatske frazeologije. *Suvremena lingvistika*, 51–52, 1–2, 87–99.
7. Kovačević, B. 2002. Poredbenost u frazeologiji. *Rasprave: Časopis instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 28, 1, 388–392.
8. Kovačević, B. 2012. *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
9. Menac, A. 1978. Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije. *Filologija*, 8, 219–226.
10. Menac, A. 2007. *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
11. Menac, A.; Vučetić, Z. 1995. *Hrvatsko-talijanski frazeološki rječnik*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
12. Mišetić, D. 2018. Slijed sastavnica binoma u hrvatskom i talijanskom jeziku. *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 13, 20, 307–324.
13. Opašić, M. 2010. Hrvatski i talijanski frazemi: podudarnosti i razlike. U L. Badurina i D. Bačić Karković (ur.). *Riječki filološki dani: zbornik radova sa 6. međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani* (str. 549–556). Rijeka: Filozofski fakultet.
14. Opašić. M.; Spicijarić, N. 2010. Prilog Kontrastivnoj analizi frazema sa sastavnicom boje u hrvatskoj, talijanskoj i njemačkoj frazeologiji. *Flumensia: Časopis za filološka istraživanja*, 22, 1, 121–136.
15. Pavletić, H. 2005. Frazemi u Parčićevu hrvatsko-talijanskom rječniku. *Fluminsia: časopis za filološka istraživanja*, 17, 1, 13–21.

16. Sočanac, L. [et al.] 2005. *Hrvatski jezik u dodiru s europskim jezicima.* Zagreb: Nakladni zavod Globus.
17. Vajs, N.; Žic Fuchs, M. 1998. Definicija frazema u jednojezičnom rječniku. *Filologija*, 30–31, 363–368.
18. Zingarelli, N. 2019. *Lo Zingarelli: Vocabollario della lingua italiana*. Milano: Zanichelli.

Internetski izvori:

1. Dalmatinski sabor. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 15. 7. 2021.

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=13759.

Sažetak

Iako hrvatski i talijanski jezik ne pripadaju istoj jezičnoj porodici, ipak je u njima moguće pronaći brojne frazeološke podudarnosti. Dokaz tomu su brojni frazemi s istom ili sličnom pozadinskom slikom. To je u prvom redu rezultat dugotrajnog kontakta dvaju jezika, posebno na području primorske Hrvatske. Taj kontakt je uvjetovan kulturološkim utjecajima i povijesnim događajima.

Summary

Although the Croatian and Italian languages do not belong to the same language family, it is still possible to find numerous phraseological similarities in them. Numerous phrases with the same or similar background image are proof of this. This is primarily the result of long-term contact between the two languages, especially in the area of coastal Croatia. This contact is conditioned by cultural influences and historical events.

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja IVANA BILIŠKOV, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce hrv. i tal. jezika i književnosti, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 23. 9. 2021.

Potpis Biliškov Ivana

OBRAZAC I.P.

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

STUDENT/ICA	Ivana Biliškov
NASLOV RADA	Sličnosti i razlike u hrvatskoj i talijanskoj frazeologiji
VRSTA RADA	Završni rad
ZNANSTVENO PODRUČJE	Humanističke znanosti
ZNANSTVENO POLJE	Filologija
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	izv. prof. dr. sc. Katarina Lončić-Knezović
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	/
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. izv. prof. dr. sc. K. Lončić-Knezović 2. izv. prof. dr. sc. Anita Runjić-Stoilova 3. doc. dr. sc. Andrea Rojnić

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

(a.) u otvorenom pristupu

b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu

c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

23. 9. 2021.

mjesto, datum

Biliškov Ivana

potpis studenta/ice